УДК (477.7):39.73:323.27"1917"

Тарас Вінцковський (м. Одеса)

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОТИСТОЯННІ ЖОВТНЯ-ЛИСТОПАДА 1917 Р.

У запропонованій статті розглядається участь українських національних громадсько-політичних та військових організацій Таврійської губернії в переформатуванні місцевої влади протягом жовтня-листопада 1917 р., що стало наслідком як падіння Тимчасового уряду Росії, так і, хоча й меншою мірою, проголошення Української Народної Республіки, до території якої включалася частина цієї адміністративної одиниці.

Ключові слова: *революція, Таврійська губернія, міські думи, Губернський виконавчий комітет українських організацій Таврії, ради робітничих, солдатських і матроських депутатів, УПСР, кримські татари.*

Революційні події 1917 р., незважаючи на швидкоплинність, вмістили в собі чималу кількість політико-владних інновацій, які стали основою для подальшого протистояння між конфліктуючими сторонами. Так, американський радянолог М. Маля виділив цілих чотири фази у проміжку часу між лютим та жовтнем першого року революції[1]. Втім не менш насиченими виявилися наступні стадії розгортання процесу, коли, з одного боку, у насильницький спосіб змінилася влада у столиці Російської республіки, а з другого, у Києві остаточно легалізувалася УНР. Обидва взаємовиключних вектора знайшли відгомін у провінціях, де політичні угруповання мали відреагувати на стрімкі зміни, що відбувалися в обох державницьких центрах. Не оминули стороною дискусії та процеси й Таврійську губернію, у різних містах та повітах якої протягом березня – серпня 1917 р. тривав процес консолідації українських національних товариств, які, по мірі накопичення кадрового та організаційного потенціалу, змінювали пріоритети у власній діяльності з культурницьких на політичні[2]. Пригадаємо, що радянська історіографія, коли мова йшла про встановлення більшо-вицької влади в Україні, завжди приділяла левову увагу сюжетним лініям, які хроно-логічно втискалися у час між жовтнем 1917 р. й січнем 1918 р., називаючи його "тріумфальною ходою радянської влади". Основну канву вітчизняних фахівців по-передньої епохи стисло можна описати так – розуміючи непевність власних військових потуг, РСДРП(б) вирішила встановлювати свою владу протягом листопада-грудня шляхом перевиборів до рад, провівши перед цим сильну агітаційну атаку. Переобрання на себе влади вони розпочали з тих міст, де позиції більшовиків виявлялися найбільш надій-ними – Севастополь, Мелітополь, далі Бердянськ, а в інших місцях тільки згодом, аж до січня 1918 р., й то за допомогою збройних повстань. У першій половині січня контрреволюція зробила спробу відновити свій контроль, але зазнала невдачі[3]. При цьому визнавалося, що після падіння Тимчасового уряду в північних повітах Таврійської губернії влада перейшла до органів влади Центральної Ради[4]. *Відтак, у межах даної статті перед нами стоїть завдання з'ясувати, яку функцію у владних перетвореннях окресленого періоду займали саме українські представницькі структури, позаяк їм радянські дослідники приділяли вкрай недостатньо уваги, а пострадянська історична наука зробила хоч і вагомі, але тільки перші кроки у цьому напрямку*[5]. Хронологічні рамки диктуються залежністю як від державного перевороту в Петрограді, отже руйнуванням існуючої системи самоврядування, так і проголошенням УНР, що стимулювало дискусії на місцях про магістральні шляхи розвитку революції.

Безумовно, активізація діяльності українських національних інституцій у другій половині осені 1917 р. стала наслідком попередньої консолідації організаційних зусиль. Зокрема, як стверджував радянський дослідник П. Надинський, вже на кінець літа 1917 р. політичні сили Таврійської губернії розмежовувалися по двом лініям: по-перше, навколо місцевих органів влади (міські думи, представники Тимчасового уряду, губернські

й повітові управи) і рад робітничих, солдатських і матроських депутатів, а по-друге, у національних і релігійних організаціях. Серед яких одними з найбільш активних, поряд з татарськими і єврейськими, проявили себе українські представницькі структури[6], які виступали апологетами Центральної Ради у зазначеному регіоні. Й дійсно, на 8 жовтня Губернський виконавчий комітет українських організацій Таврії (голова О. Андрієвський) скликав у Мелітополі нараду щодо участі у виборах до Всеросійських Установчих зборів[7], що стало прямим наслідком здійсненої в попередні місяці підготовчої роботи з консолідації зусиль. У результаті обговорення було складено список УПСР і "селян-хліборобів" у такому складі:

1. М. В. Салтан (постійне місце проживання – Київ).
2. К. І. Залізняк (Мелітополь).
3. А. Г. Жолудь (с. Петропавлівка, Бердянськ-кого повіту).
4. С. М. Булгаков (с. Павлівка, Мелітопольського повіту).
5. Ю. С. Гавриленко (с. Попівка, Бердянського повіту)
6. В. С. Волик (с. Василівка, Мелітопольського повіту).
7. П. Я. Щарий (с. Андріївка, Бердянського повіту).
8. П. С. Близнюк (Сімферополь).
9. А. Е. Краянський (?)[8].

З іншого боку, станом на жовтень, у результаті наполегливої підготовчої роботи в руслі українізації Чорноморського флоту під жовто-блакитні знамена постало декілька тисяч матросів-українців. Центральну Раду підтримувала більшість команди лінкора "Воля", 12 жовтня, всупереч вказівці Центрального комітету Чорноморського флоту український прапор було піднято на міноносці "Завидний", національну символіку встановили матроси ще декількох суден. Того ж дня Чорноморський український військовий комітет Севастополя, створений ще у березні 1917 р. запропонував підняти український прапор на будинку місцевої ради військових і робітничих депутатів, а наступного дня оголосив про намір приступити до українізації всього флоту, проти чого виступила згадана рада[9]. Також остаточно було відпрацьовано положення про національні секції при військових комітетах, які отримали статус автономних у вирішенні культурно-просвітницьких та національних питань[10], що де-юре закріплювало існуючий status-qvo українізованих частково або повністю підрозділів. Окрім цього, з проханням до Тимчасового уряду звертався й УВГК (голова С. Петлюра), який, не дочекавшись згоди військового міністра Російської республіки, визнав повноваження капітана ІІ-го рангу Акімова, запропонованого Чорноморським українським військовим комітетом на посаду українського комісара флоту. 18 жовтня С. Петлюра передав російському військовому міністру прохання, щоб повноваження українського комісара були поширені й на сухопутні частини Криму. Як бачимо, ще до 25 жовтня місцеві українські організації наполягали на задоволенні їхніх вимог, що виходили за межі суто національно-культурницьких.

Більшовицький державний переворот у Петрограді спричинив серйозні зміни в конфігурації влади Таврійської губернії. Адже зі сцени політичної боротьби остаточно зійшли громадські комітети та інші місцеві осередки, що представляли Тимчасовий уряд. 26 жовтня, себто відразу після отримання звістки про події в Петрограді, у Сімферополі відбулося спільне засідання представників усіх громадських і революційних організацій під керівництвом меншовика П. Новицького, на якому за ініціативи іж партійної останнього й російських есерів було створено Тимчасовий Таврійський губернський революційний комітет. До нього увійшли представники більшості "революційних" партій, міського самоврядування і земства. Він мав стати коаліційним органом влади, але без участі українських організацій, що на їхню вимогу були включені туди згодом. Про характер іж партійної колотнечі промовисто говорить факт, що даний комітет через вихід з нього більшовиків, лівих есерів та деяких інших партійців, розпався вже 28 жовтня. Й того ж дня при раді робітничих і солдатських депутатів з ініціативи більшовиків створили новий революційний комітет в обмеженому складі[11]. А колишній ревком перейменували на Губернський комітет спасіння батьківщини і революції. 27 жовтня губернський комісар де-факто неіснуючого Тимчасового уряду М. Богданов розіслав повітовим комісарам телеграми, у яких закликав як раніше виконувати усі розпорядження винятково старого уряду і його особисті[12]. Але головною характерною рисою того часу стало очікування без-

владдя та анархії. У кожному місті та повіті існували свої комітети, які начебто користувалися нормами старої влади[13], але напевно не знали як діяти після петроградських подій, продовжуючи вважати Тимчасовий уряд верховною владою і одночасно стежити за місцевими політичними колізіями.

Аналіз їхньої рефлексії на петроградські події розпочнемо не з губернського центра, а з Севастополя, де поведінкова мотивація учасників революції визначалася складною мультиплікацією суспільства, переплетенням цивільних, військових та військово-морських соціально-політичних імперативів. Депутати Севастопольської ради робітничих і солдатських депутатів оприлюднили відмінну від інших подібних організацій точку зору[14]. Місцева рада прийняла рішення взяти владу в свої руки і створити з представників революційних організацій міста Тимчасовий революційний комітет, до якого ймовірно увійшли представники самої ради, Центрофлоту, усіх соціалістичних партій, ради селянських депутатів, Центральної ради профспілок, міської думи й Чорноморського українського військового комітету[15] на чолі з комісаром Акімовим[16]. При цьому вона відмовилася від курсу на соціалістичну революцію[17]. Втім Тимчасовий революційний комітет Севастополя проіснував лише близько трьох тижнів, а його діяльність й до сьогодні досліджена вкрай поверхово[18], як і, до слова, Тимчасового Таврійського губернського революційного комітету, до якого теж входила чимала кількість організацій, у тому числі українських комітетів[19].

Зрештою таке рішення не завадило українським осередкам вдаватися до окремих публічних акцій на флоті. Як згадував більшовицький активіст С. Сапронов, Центральна Рада мала в Севастополі свою раду, яка організовувала в місті мітинги, проводячи їх українською мовою. Метою таких заходів було залучити якомога більше матросів до реалізації ідеї українізації Чорноморського флоту[20]. Зокрема, ще 25 жовтня Чорноморський український військовий комітет надіслав до Петрограда телеграму, у якій вимагав від центрального уряду звільнити вищих офіцерів і комісарів, яких той призначив без погодження з Генеральним Секретаріатом і Чорноморським Українським Комітетом у Києві. В разі невиконання вимог матроси-українці загрожували відмовитися підпорядковуватися розпорядженням зі столиці Російської республіки. Це змусило командувача флотом адмірала О. Немітця звернутися 29 жовтня до міністра морських справ із пропозицією дати дозвіл на призначення українського комісара для Чорноморського флоту[21], а фактично затвердження на посаді Акімова. Оскільки події у Петрограді набирали непередбачуваних форм, революційні організації Севастополя на початку листопада дали згоду на діяльність українського комісара, якого визнав навіть Центрофлот[22].

12 листопада в Севастополі за сприяння Чорноморського українського військового комітету урочисто відзначалося утворення УНР, багато військових суден на честь події підняли жовто-блакитні прапори. Наприклад, команда крейсера “Пам’ять Меркурія” планувала замінити андріївський прапор на український[23] і заявила, що взагалі не збирається його потім прибирати. Після чого частина офіцерів і матросів (близько 200 осіб), хто не погоджувався з українізацією крейсера, залишила службу, зійшовши на берег. З цього часу “Пам’ять Меркурія” перетворився в головну опору українського політичного блоку на флоті[24]. А місцеві українські військові організації навіть спромоглися для захисту уряду відправити до Києва Чорноморський курінь, який прибув туди не пізніше 10 листопада[25]. За даними кримської преси також на 12 листопада припало закінчення формування Севастопольської української ради військових і робітничих депутатів, головою якої, як припускають історики, став відомий громадський діяч, голова товариства «Кобзар» В. Лащенко[26].

Відповідь на окреслені дії не забарилася. 14 листопада на спільному засіданні Севастопольської ради військових і робітничих депутатів присутні ухвалили резолюцію, за якою українізація Чорноморського флоту могла бути визнана тільки у тому разі, якщо вона не викличе міжнаціональної ворожнечі. Отже, жовто-блакитні прапори заборонялося піднімати на кораблях до вирішення цього питання на Всеросійському з’їзді моряків[27]. 14-15 листопада питання про українізацію флоту обговорювалося на Загальночорноморському з’їзді. Основою для його рішень стали резолюції військових кораблів й частин. В архівосховищах Москви ці тексти виявив Н. Юрковський, який стверджував, що з 13 резолюцій, наведених у протоколі форуму,

лише команди одного есмінця і одного загороджувача (з пересторогами) підтримали ідею українізації "Пам'яті Меркурія" і "Завидного". У 6 - ти рішеннях українізація визнавалася несвоєчасною, а ще в 5-ти взагалі відкидалася[28]. Це означало недвозначну відмову позитивно відповісти на домагання українських політичних і військових організацій, які були недостатньо потужними, щоб залучити на свій бік більшість особового складу флоту чи гарнізону.

З іншого боку, Чорноморський український військовий комітет не самоусунувся від участі в обговоренні нагальних військово-політичних проблем, як наприклад пропозиції більшовиків щодо відправки на Дон каральної експедицію проти отамана О. Каледіна. Місцевий український військовий комітет заперечив можливість скористатися послугами міноносця "Завидний" в Азовському морі, посилаючись не тільки на негативне рішення Генерального Секретаріату на пропозицію Раднаркому Росії, але й на позицію Одеської української військової ради, яка висловилася проти втягування національних військ у конфлікт. А незабаром, всупереч попередньо прийнятим рішенням, частина команди лінкора "Воля" (близько 25 %) спробувала все-таки підняти український прапор[29] і створити окремий український зведений полк[30], отже становила серйозну конкурентну силу і загрозу планам більшовиків, які мали Севастополь за свій основний форпост у Криму[31].

Таким чином, українські інституції краю відрефлексували на загострення політичного конфлікту в столиці Росії вже за декілька днів. Але відповідні рішення ухвалювалися не лише в Севастополі. На 29 жовтня у приміщенні повітового земства були скликані загальні збори Сімферопольської української громади для обговорення цілої низки питань, з поміж яких виділимо декілька важливих рис. По-перше, державний переворот не викликав особливої зацікавленості організаторів заходу. Найімовірніше, вони вважали усунення Тимчасового уряду справою нетривалою, яка рано чи пізно буде врегульована. По-друге, зібрання мало дати оцінку роботі Губернського виконавчого комітету українських організацій Таврії за звітний період (вересень-жовтень). По-третє, планувалося затвердити список від УПСР на вибори до Всеросійських Установчих зборів, який зголосилися підтримати естонські колонії губернії[32]. Нарешті, по-четверте, передбачалося скликати Кримський український національний з'їзд[33]. Остання теза виглядає полемічною через уявлення про географічне представництво, відтак назву форуму. Або у джерелі мала місце звичайна обмовка, тоді йдеться про III-ій губернський національний український з'їзд, або мав місце свідомий розподіл Таврійської губернії на дві частини, одна з яких – північна, трактувалася, йдучи за теоретичними викладами очільників Центральної Ради, виходячи з відмінних доктринальних установок, аніж півострів Крим. На користь останньої тези слугує документ, який вийшов зі стін Генерального Секретаріату вже за декілька днів, себто постанова від 31жовтня, у якій йшлося про "з'єднання українських земель", але без Криму[34]. Втім джерела не зберегли інформацію про хід роботи й прийняті рішення на вищезазначеному заході.

Однак, дії петроградських більшовиків не могли залишитися непоміченими, що потребувало певної оцінки. 28 жовтня, українські військові організації Криму взяли участь у роботі зібрання військових комітетів регіону[35]. Але у відомих нам документах не знайшли віддзеркалення прийняті рішення. Як говорилося вище, 28 жовтня у Сімферополі був створений Губернський комітет спасіння батьківщини і революції (Тимчасовий революційний комітет), до якого увійшло 45 осіб за пропорцією, яка дозволяє простежити співвідношення та вагу авторитету губернських організацій: Таврійський центральний комітет ради робітничих і солдатських депутатів, губернська рада селянських депутатів, Сімферопольська рада робітничих і солдатських депутатів – по 6 осіб, Тимчасового мусульманського виконавчого комітету, української обласної ради *(так у документі, під обласною розумілася губернська – Т. В.)*, губернської земської управи, губернського комісаріату – по 3, військового мусульманського комітету, військової української ради[36], міського самоврядування *(Сімферополя – Т.В.)*, військової селянської організації – по 2, губернської земської управи *(повторна згадка її ж, мабуть друкарська помилка – Т. В.)*, губернської продовольчої управи, спілки залізничних службовців, почтово-телеграфної спілки – по 1, а також персонально начальник місцевого гарнізону, комендант Сімферополя й начальник охорони.

Керувати комітетом обрали бюро, до якого

увійшли – голова П. Новицький, заступники голови А. Фосс і К. Ворошилов, секретарі – М. Заярний та О. Андрієвський. Останній делегувався від Губвиконкому українських організацій Таврії. Наступним, нижчим за рангом, колективним управлінським органом була президія, складена з посланців від губернського виконавчого комітету ради селянських депутатів, ради робітничих і солдатських депутатів, української ради *(знову чітко не вказано якої саме – Т. В.)*, Мусвиконкому, міського самоуправління, губернської земської управи, гарнізону й губернського комісаріату. Проте, з самого початку у роботі комітету проявилися задавлені чвари на підґрунті конфлікту між Мусвиконкомом і губернським комісаром М. Богдановим, якого татари звинувачували у некомпетентності й вимагали відставки. На боці Мусвиконкому виступили представники від українських рад[37]. Таким чином, з самого початку комітет розділився на два табори, які не могли приймати консолідованих рішень з принципових питань.

Разом з тим небачену одностайність у ставленні до більшовицького державного перевороту демонстрували майже всі міські думи краю, а також Таврійський губернський з'їзд селянських депутатів, які засудили радикальні дії[38]. Переважна більшість політичних організацій і рад (совєтів) Північної Таврії виступала за створення в Росії однорідного соціалістичного уряду і взяла участь в організації багатопартійного крайового (губернського) уряду – Ради народних представників. Питання про владу ради передавали Всеросійським Установчим зборам. При цьому не відмовлялися співпрацювати і з Центральною Радою, в тому числі з її місцевими організаціями. На думку вітчизняного науковця В. Федунова більшість рад робітничих, солдатських і селянських депутатів Таврійської губернії не визнавши уряду В. Леніна, неоднозначно сприйняли й III Універсал Центральної Ради, за яким до складу новоутвореної УНР мала увійти окреслена територія[39]. Надзвичайне губернське земське зібрання на початку листопада розглядало проблемне політичне поле ширшим ракурсом, залучивши до полеміки тези про роль УЦР та її місцевих представників у подіях. На останніх звернув увагу гласний Сімферопольської міської думи В. Поліванов, заявивши, що політика "українців і татар" веде не до зміцнення державності, а до послаблення її, а це тільки на руку більшовикам. Йому опонував О. Андрієвський, сказавши, що закиди українцям в анархізмі є хибними, адже вони прагнуть до встановлення в Україні порядку, а це можливо тільки за умови її автономії. З його виступу також стало зрозуміло, що вищезазначений конфлікт з М. Богдановим вирішився у радикальний спосіб – шляхом виходу українських структур з Губернського комітету спасіння батьківщини і революції, обравши сторону давнього політичного союзника – Мусвиконкому. Тому продовжували ставити кадрове питання на порядок денний, у тому числі на земському зібранні. Втім голосів присутніх для позитивного вирішення проблеми не вистачило. Проти пропозиції 16 делегатів від українських і татарських інституцій виступило 20 інших присутніх[40].

Вочевидь, щоб не допустити остаточного розколу "революційних сил" губернський комісар М. Богданов майже відразу, не пізніше 6 листопада, подав у відставку, задовольнивши у такий спосіб вимоги конкурентів. Його функції тепер мав виконувати заступник М. Біанкі[41]. Вказаний крок став не лише вимушеним, але й мав стимулювати розрізнені політичні сили приступити до формування консолідованої губернської виконавчої влади. Це стало предметом обговорення на скликаному 6 листопада засіданні Губернського комітету спасіння батьківщини і революції, цього разу за участю політичних партій. В ході обміну думок викристалізувалося як мінімум дві точки зору. Одну відстоював член РСДРП(б) Ж. Міллер, який заявив про бажання Таврійського ЦВК рад робітничих депутатів взяти владу до своїх рук, тому комітет спасіння батьківщини не може слугувати джерелом влади. Йому заперечив М. Алясов, наполягаючи на різному сприйнятті влади в центрі (Петрограді) та на місцях, зауваживши що у Таврійській губернії немає підстав для її зміни Адже продовжували існувати міські думи й земства[42].

Насамкінець окрему позицію висловили делегати від Кримського революційного штабу (об'єднаного українсько-мусульманського комітету; далі – КРШ), яку озвучив А. Боданинський. Він заявив, що вони прибули на захід тільки задля отримання інформації та оголосив про намір штабу негайно замінити губернський комісаріат новою колегією тим-

часових комісарів, з яких двоє (українець і татарин) делегуються Кримським революційним штабом, а одне місце надається усім іншим революційним організаціям[43]. Така пропозиція недвозначно свідчила про зростання впевненості спільного блоку в своїх силах, яка базувалася, у тому числі, на наявності чисельного військового контингенту, розташованого в Криму. Зрозуміло, що реакція протилежної сторони виявилася різко негативною. П. Біанкі заявив, що Кримський штаб 6 листопада узагалі хотів захопити губернський комісаріат, оскільки до губернського правління прийшли П. Близнюк з офіцером й вимагали передати їм діловодну документацію. Але, здається на серйозну спробу захоплення такі дії не тягнули. Про що сказав у відповідь на закид А. Боданинський[44].

А вже 7 листопада на наступному засіданні Тимчасового губернського революційного комітету ціла низка революційних організацій та партій (рада селянських депутатів, ПСР, Дашнакцутюн, соціал-демократична організація «Єдність», партія народних соціалістів, губернська земська управа, Сімферопольська міська дума) заявила про вихід зі складу комітету через небажання співпрацювати з більшовиками, посилаючись на бажання тих самостійно захопити владу шляхом закликів до збройного повстання, погромів тощо[45]. Про вихід зі складу комітету оголосила Об'єднана єврейська соціалістична партія "СЕРП", яка не бачила тепер доцільності в існуванні даної підструктури[46].

Окрему думку мав Губвиконком українських організацій Таврії, який 10 листопада устами О. Андрієвського заявив про можливість й надалі бути присутнім в ревкомі тільки за умови визнання 3-х північних повітів Таврійської губернії частиною щойно проголошеної УНР. Заява не мала спонтанного характеру, оскільки 3 листопада з'явилася відозва Генерального Секретаріату про те, що "<...>компетенція українського уряду поширюється на губернії, де є більшість українського населення. Через те Херсонщина, Харківщина, Катеринославщина і Таврія (без Криму) включаються в територію єдиної України"[47].

Плани українського уряду знайшли широкий відгомін у середовищі губернського політичного істеблішменту, а відповідь на пропозицію О. Андрієвського й фактично наміри Києва, була очікуваною. Члени ревкому оголосили неможливим прийняти позитивне рішення без консультацій зі своїми делегуючими інституціями, відтак запропонували скликати нараду представників усіх національних товариств та органів місцевого самоврядування задля обговорення доповіді останнього[48]. Майже миттєво зазначена полеміка отримала оцінку з боку Сімферопольської ради робітничих і солдатських депутатів, яка висловилася у традиційному руслі: "<...>вопросы политической автономии наций могут быть разрешены только Учредительным собранием<...>не считаем возможным присоединение трех уездов Таврической губернии к украинской республики без опроса населения<...>"[49].

Аналогічну думку висловила 14 листопада губернська земська управа та група "Єдність"[50]. А 15 листопада Сімферопольська міська управа загалом негативно оцінила утворення УНР, хоча й погодилася надіслати 2-х делегатів (П. Біанкі та міського голову А. Фосса) на засідання, скликане КРШ[51]. Гадаємо у схожій тональності збиралися реагувати й інші ради, партії, товариства і т. д., окрім кримськотатарських.

Імпліцитний дискурс знайшов своє відображення у наступних кроках. На посаду губернського комісара КРШ висунув кандидатуру колишнього студента Новоросійського (Одеського) університету 24-річного Амета Озенбашли, який у 1914 р. закінчив Сімферопольську гімназію М. Волошенка[52], активного учасника української громади міста, що тільки підтверджує попередні думки про тісний міжетнічний зв'язок двох спільнот Криму. А його старшим (першим) заступником воліли бачити Петра Близнюка[53]. КРШ, після проголошення III Універсалу, двома телеграмами до Києва вкотре заявив про схвалення дій УЦР як "єдиного повноважного революційного-демократичного органу", підтриманого "пленарним засіданням усіх українських й мусульманських організацій Таврійської губернії" й задекларував тезу щодо подальшої долі Криму, яку мало вирішити населення півострова[54].

Пряма філіація процесу проявлялася й за межами Сімферополя. Так, у Феодосії у ці дні було сформовано відділення Кримського революційного штабу, до якого зголосилося 12 делегатів від мусульманських товариств, по 3 – від української міської ради і

української військової організації[55], який відразу взяв участь у переговорах по створенню коаліційного органу влади в місті[56].

На 15 листопада КРШ, разом з Губернським виконавчим комітетом українських організацій Таврії, скликав зібрання представників усіх революційно-демократичних, громадських і національних організацій та політичних партій щоб нарешті розглянути й вирішити питання про приєднання 3-х північних повітів Таврійської губернії до УНР[57]. Захід розпочався з доповіді О. Андрієвського (тепер фігурував як "уповноважений Ц.Р."), у якому містився огляд українського руху з початку революції до останніх днів. Доповідач пояснив ідеологічні засади УЦР, позицію Тимчасового уряду щодо політичних гасел проводу українського передпарламенту, зачитав III Універсал. Редукований погляд на реакцію присутніх подає нам картину майже одностайно негативного ставлення до виголошених положень з боку присутніх. Проти існування УНР, не кажучи вже про приєднання до неї якихось частин Таврійської губернії висловилися І. Яхінсон (Об'єднана єврейська соціалістична робітнича партія), П. Новицький (рада робітничих депутатів), А. Ліберов (ПСР), В. Бакута (рада селянських депутатів; *не вказано яка саме – Т.В.*), А. Фосс (Сімферопольська міська управа), П. Бобровський (губернське земство), Г. Лазаріс (Бунд), А. Іткін (Поалей Ціон) та інші. Зазначені особи висували звичні аргументи, які лапідарно можна звести до декількох пунктів:

1. Вони визнають право націй на самовизначення.

2. Проти УНР тому, що не було референдуму.

3. Усі важливі питання мають вирішити Всеросійські Установчі збори.

4. Щодо Бердянського, Дніпровського та Мелітопольського повітів, то їхнє приєднання до УНР розглядатимуть як анексію[58].

З-поміж інших делегатів зібрання лояльне ставлення до УНР заявили тільки Ж. Міллер (РСДРП(б)) та Д. Сейдамет (Мусвиконком), зрозуміло з різних міркувань. Попри здавалося б очевидність позицій та прогнозованість пропонованих резолюцій, дискусії тривали цілих 3 дні й закінчилися без прийняття спільних рішень, в тому числі з кадрових питань. Адже татарсько-український блок запросив поповнити Кримський революційний штаб за рахунок інших впливових товариств і партій, органів самоврядування. Втім останні відмовилися, посилаючись на недоцільність формувати паралельні владні інституції поряд з органами міського управління, не ділити губернію на Крим та північні землі, у такий спосіб підтвердивши відмову приєднання їх до УНР, й бажання мати коаліційний загально таврійський демократичний орган влади, складений з усіх представницьких організацій[59].

Не залишився пасивним спостерігачем за подіями в Таврійській губернії й Київ, навіть попри дихотомне уявлення про географічні претензії на цей край. 13 листопада до канцелярії Таврійського губернського комісара надійшла телеграма українського уряду, в якій йшлося про підпорядкування усіх губернських і повітових комісарів саме Генеральному Секретаріату УНР[60]. Ще за три дні, можливо через відсутність відповіді на перше послання, Генеральний Секретаріат надіслав до Сімферополя наступну телеграму за підписом В. Винниченка, у якій повторно наголошувалося, що з моменту створення УНР губернські та повітові комісари стають органами влади УНР (підлягали юрисдикції генеральному секретаріату внутрішніх справ), повинні залишатися на місцях, й ніхто, окрім українського уряду, немає права усунути їх з посад[61]. А губернському комісару запропоновано йменуватися народним комісаром УНР по Таврійській губернії[62]. Подібне спілкування тривало як мінімум до кінця року, для прикладу, навколо прохання Києва до Губернського комісара Таврії двічі на місяць повідомляти про становище в губернії, чи не спостерігаються анархічні тенденції, порушення порядку, або щодо наявності вільнокозацьких організацій[63].

Сказане дає підстави зробити наступні висновки. Після падіння Тимчасового уряду усі політично активні структури Таврійської губернії розділилися на три умовні табори. До першого можна віднести переважну частину загальноросійських і єврейських партій, рад робітничих, солдатських, селянських депутатів й органів місцевого самоврядування, які зберігали переконання про необхідність зберегти цілісність Російської держави у звичних кордонах, навіть без виділення автономних округів. А система влади має вибудовуватися за коаліційним та паритетним принципом, що забезпечувало б їхній вплив на

прийняття усіх більш-менш принципових рішень життєдіяльності в межах Таврії.

Другий уособлювали більшовики, яким Раднарком Росії делегував повноваження наблизити реалізацію петроградського сценарію захоплення влади. Цим визначалася їхня поведінка. Вважаючи більш сильним супротивником російську "революційну демократію" й не маючи достатньо сил та підтримки серед населення регіону, вони змушені були декларувати прихильність до татарсько-українських прагнень, щоб заручитися їхньою підтримкою та по мірі можливості замаскувати справжні наміри.

Нарешті до третього увійшли представники українських та кримсько-татарських інституцій краю, згуртовані з другої половини осені 1917 р. в Кримському революційному штабі. Їхня стратегічна лінія базувалася на реальному, а не декларативному праві націй на самовизначення, тому падіння Тимчасового уряду вони сприйняли без інфернальних переживань, оскільки кінцевою метою своєї діяльності вважали утвердження відповідно Кримської та Української республік як автономних/повноправносуб'єктних демократичних держав. Отже вимушено перетворилися у політичного та ідеологічного конкурента першого табору. У територіальній суперечці вони виходили з домовленостей про безумовну належність північних повітів Таврійської губернії УНР, а в межах інших адміністративних одиниць – утворення Кримської республіки.

Джерела та література

1. *Маля М.* Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917-1991. – К.: Видавництво «Мегатайп», 2000. – С. 116-117.
2. Див.: *Вінцковський Т.* Розгортання українського національного руху в Таврійській губернії у першій половині 1917 року (за матеріалами газети "Южные ведомости") // Записки історичного факультету. Випуск 19. – Одеса, 2008. – С. 162-170.
3. Див. напр.: *Волошинов Л.* Октябрь в Крыму и Северной Таврии. – Симферополь: Крымиздат, 1960. – 136 с.
4. Там само. – С. 80.
5. *Королев В. И.* Таврическая губерния в революциях 1917 года (Политические партии и власть). – Симферополь: Таврия, 1993. – 86 с.; Сергійчук В. Український Крим. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2001. – 304 с.; Крим в етнополітичному вимірі. – К.: Світогляд, 2005. – 533 с.
6. *Надинский П. Н.* Очерки по истории Крыма. – Часть II. – Симферополь: Крымиздат, 1957. – 304 с. – С. 27.
7. Южные ведомости. – 1917. – 5 октября.
8. Там само. – 14 октября.
9. *Юрковский Н. К.* Большевики в борьбе с украинским буржуазным национализмом на Черноморском флоте (1917-1918 гг.) // Революционное движение в русской армии в 1917 году. Сборник статей. – М.: Наука, 1981. – С. 229-230.
10. Южные ведомости. – 1917. – 24 октября.
11. *Борщевский В. Я.* Бердянск помнит 18-й год. – Запорожье, 1962. – 34 с. – С. 12-13; Южные ведомости. – 1917. – 31 октября.
12. *Надинский П. Н.* Победа Великой Октябрьской социалистической революции в Крыму // Борьба большевиков за власть Советов в Крыму. – Симферополь, 1957. – С. 95-96.
13. *Оболенский В. А.* Крым в 1917-1920-е годы // Крымский архив. – 1994. – №1. – С. 60.
14. Хроника революционных событий в Крыму 1917-1920 гг. – Симферополь: Крым, 1969. – 190 с. – С. 48.
15. *Гарчев П. И., Павлюк И. В.* Военно-революционные комитеты Севастополя в борьбе за власть Советов (октябрь 1917 – февраль 1918 гг.) // Вопросы истории СССР. – 1979. – Выпуск 24. – С. 28-29.
16. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 1705, оп. 1, спр. 6, арк. 18.
17. *Королев В. И.* Вказ. праця. – С. 28.
18. *Гарчев П. И., Павлюк И. В.* Вказ. праця. – С. 28-29.
19. Державний архів Автономної республіки Крим (далі – ДААРК). – Ф. Р-1694. – Оп. 1. – Спр. 69. – Арк. 8-9.
20. *Сапронов С. Г.* Більшовики Севастополя в боротьбі за завоювання мас // Боротьба за перемогу Радянської влади на Україні. – К.: Держполітвидав УРСР, 1957. – С. 542-

543.
21. Див.: Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917-1918. Утворення та боротьба за державу. – Львів: Кальварія, 1997. – 288 с. – С. 123-124.
22. *Савченко Г.* Український рух у гарнізонах російської армії Кримського півострова у 1917 році // Крим в історичних реаліях України: Матеріали наукової конференції. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – С. 5.
23. *Федунов В.* Ставлення рад і самоуправлінь Таврійської губернії до Центральної Ради та УНР // Історія: Третій міжнародний конгрес україністів. – Харків, 1996. – С. 74.
24. *Юрковский Н. К.* Вказ. праця. – С. 231; Голубко В. Вказ. праця. – С. 124.
25. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. – К.: Наукова думка, 1996. – Т. 1. – 591 с. – С. 408.
26. Див.: Королев В. И. Вказ. праця. – С. 33, 40.
27. *Федунов В.* Вказ. праця. – С. 74.
28. Юрковский Н. К. Вказ. праця. – С. 231.
29. Там само. – С. 232-233.
30. *Сапронов С. Г.* Вказ.праця. – С. 543.
31. *Оболенский В. А.* Вказ. праця. – С. 60.
32. Южные ведомости. – 1917. – 1 ноября.
33. Там само. – 29 октября.
34. Українська Центральна Рада. – К., 1996. – Т. 1. – С. 379.
35. Южные ведомости. – 1917. – 31 октября.
36. Найімовірніше Сімферопольська.
37. Южные ведомости. – 1917. – 31 октября.
38. Там само. – 1 ноября.
39. *Федунов В.* Вказ. праця. – С. 74.
40. Южные ведомости. – 1917. – 4 ноября.
41. Там само. – 7 ноября.
42. Там само. – 8 ноября.
43. Там само.
44. Там само.
45. Там само. – 9 ноября, 11 ноября.
46. Там само. – 10 ноября.
47. Українська Центральна Рада. – К., 1996. – Т. 1. – С. 391.
48. Южные ведомости. – 1917. – 11 ноября.
49. Там само. – 12 ноября.
50. Там само. – 16 ноября.
51. Там само. – 17 ноября.
52. Державний архів Одеської області. – Ф. 45. – Оп. 18. – Спр. 2589. – Арк. 1, 7, 41.
53. Южные ведомости. – 1917. – 9 ноября.
54. Мусвиконком 14 листопада розповсюдив відозву з закликом утворити колективний орган влади на півострові й спільно вирішити долю Криму. Див.: Южные ведомости. – 1917. – 15 ноября.
55. Южные ведомости. – 1917. – 14 ноября.
56. Там само. – 14 ноября.
57. Там само. – 15 ноября.
58. Там само.
59. Там само. – 19 ноября.
60. ДААРК,ф. Р-1694, оп. 1, спр. 70, арк. 3.
61. Там само, арк. 5, 39.
62. Южные ведомости. – 1917. – 17 ноября.
63. ДААРК,ф. Р-1694, оп. 1, спр. 70, арк. 39, 46.

Тарас Винцковский

Украинские национальные организации Таврической губернии в политическом противостоянии октября - ноября 1917 г.

В предложенной статье рассматривается участие украинских национальных общественно-политических и военных организаций Таврической губернии в переформатировании местной власти на протяжении октября-ноября 1917 г., что стало следствием как низложения Временного правительства России, так и, хоть и в меньшей степени, провозглашения Украинской Народной Республики, в состав которой входила часть этой административной единицы.

Ключевые слова: *революция, Таврическая губерния, городские думы, Губернский исполнительный комитет украинских организаций Таврии, УПСР, крымские татары.*

Taras Vintskovs'kyi

Ukrainian national organizations of the Tavriya province in political opposition of October - November, 1917

The article examined the participation of Ukrainian national socio-political and military organizations in the province Tavriys'ka reformatting local authorities during October-November 1917, which was a result of the fall of the Provisional Government of Russia and, although to a lesser extent, the declaration of the Ukrainian National Republic, to was included in which part of this entity.

Key word: *revolution, Tavria province, municipal thoughts, Province executive committee of Ukrainian organizations of Tavria, advice of working, soldier's and sailor deputies, UPSR, Crimean Tatars.*